

Клочко А. М.,*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Сумського національного аграрного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9596-6814>***Кубишкін Д. О.,***здобувач ступеня доктора філософії
кафедри приватного права та соціального забезпечення
Сумського національного аграрного університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1730-5625>*

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАГРОЗ ТА КОРУПЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ (НА ПРИКЛАДІ СТ. 238 КК УКРАЇНИ)¹

Анотація. У статті досліджені окремі соціально-правові механізми забезпечення якості життя населення в умовах зростання екологічних загроз та трансформації корупційних зловживань на прикладі кримінально-правової охорони права громадян на достовірну інформацію про стан навколишнього природного середовища та захворюваність населення. Обґрунтовано, що доступ до повної, своєчасної та достовірної екологічної інформації є важливою передумовою реалізації конституційних прав людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля, охорону здоров'я, соціальний захист та належну якість життя. Встановлено, що в умовах посилення техногенних, природних і воєнно зумовлених екологічних ризиків особливого значення набуває ефективне функціонування правових механізмів екологічної безпеки та інформаційної відкритості. Доведено, що приховування або перекручення відомостей про екологічний стан територій, забруднення природних ресурсів чи захворюваність населення створює реальні загрози життю і здоров'ю людей, ускладнює діяльність органів публічної влади, перешкоджає своєчасному реагуванню на екологічні небезпеки та негативно впливає на рівень соціальної безпеки держави. Проаналізовано соціально-правове значення ст. 238 Кримінального кодексу України, яка встановлює відповідальність за приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення. Обґрунтовано, що зазначена кримінально-правова норма спрямована не лише на охорону екологічних відносин, а й на захист життя і здоров'я людини, права на інформацію, суспільного добробуту та інших соціально значущих благ. Визначено, що криміналізація відповідного діяння відповідає сучасним тенденціям розвитку екологічного права та сприяє реалізації Цілей сталого розвитку ООН, насамперед у сферах охорони здоров'я, забезпечення екологічної безпеки та формування ефективних інституцій. Особливу увагу приділено проблемам правозастосування ст. 238 КК України в умовах воєнного стану та цифрової трансформації суспільних відносин. Встановлено, що чинна редакція кримінального законодавства не повною мірою враховує

сучасні виклики, пов'язані із функціонуванням цифрових систем екологічного моніторингу, електронних реєстрів та необхідністю оперативного інформування населення про екологічні ризики. За результатами дослідження запропоновано напрями вдосконалення кримінально-правового забезпечення права громадян на достовірну екологічну інформацію, зокрема шляхом уточнення положень ст. 238 КК України, запровадження кваліфікуючих ознак для діянь, вчинених в умовах воєнного стану, посилення захисту цифрових екологічних даних та розвитку механізмів міжвідомчої взаємодії у сфері екологічної безпеки. Зроблено висновок, що підвищення ефективності кримінально-правової охорони екологічної інформації є важливою передумовою забезпечення належної якості життя населення, зміцнення соціальної безпеки та сталого розвитку України.

Ключові слова: якість життя населення, соціальне забезпечення, екологічна безпека, екологічна інформація, право на безпечне довкілля, захворюваність населення, кримінально-правова охорона, корупція, сталий розвиток, екологічні загрози.

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується не лише зростанням масштабів екологічних ризиків, зумовлених кліматичними змінами, техногенними аваріями та деградацією природного середовища, а й посиленням корупційних викликів, які істотно ускладнюють реалізацію державної екологічної політики, забезпечення прозорості екологічної інформації та ефективний захист екологічних прав людини. Це потребує формулювання концептуального зв'язку між екологічною безпекою, соціальною безпекою, якістю життя та антикорупційною політикою. Особливого значення сьогодні набуває формування ефективних соціально-правових механізмів, спрямованих на забезпечення належної якості життя населення, екологічної безпеки та реалізації права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Важливим елементом зазначених механізмів виступає забезпечення відкритості, до-

¹ Проект № 0126U004105 від 10.06.2026р.

стовірності та своєчасності інформації про стан навколишнього природного середовища та фактори, що можуть впливати на громадське здоров'я.

Якість життя населення безпосередньо залежить від рівня поінформованості громадян щодо екологічних загроз, оскільки доступ до достовірних відомостей створює необхідні передумови для реалізації права на охорону здоров'я, соціальний захист та безпечне життєве середовище. Водночас приховування або спотворення інформації про екологічний стан територій, рівень забруднення природних ресурсів чи показники захворюваності населення істотно знижує ефективність державної політики у сфері соціальної та екологічної безпеки, підриває довіру до публічних інституцій та перешкоджає прийняттю своєчасних управлінських рішень. У науковій літературі обґрунтовується, що право на доступ до екологічної інформації не може обмежуватися декларативним закріпленням у нормативно-правових актах, а потребує належного механізму гарантування та захисту. Відсутність ефективних юридичних засобів забезпечення цього права призводить до його фактичної формальності та знижує рівень захисту суспільних інтересів у сфері екологічної безпеки. Саме тому кримінально-правові засоби протидії приховуванню або перекрученню екологічно значущих відомостей мають розглядатися як складова комплексної системи соціально-правових гарантій забезпечення якості життя населення. Особливе місце у цьому механізмі належить ст. 238 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1], яка встановлює відповідальність за приховування або перекручення відомостей про екологічний стан чи захворюваність населення. Зміст відповідної норми свідчить про її спрямованість не лише на охорону екологічних відносин, а й на захист соціально значущих благ, зокрема життя і здоров'я людини, права на інформацію та безпечні умови існування. У цьому контексті кримінально-правова заборона виконує превентивну функцію, забезпечуючи належний рівень відповідальності посадових осіб, уповноважених здійснювати збір, обробку та оприлюднення екологічної інформації.

У сучасних умовах корупція у сфері охорони довкілля розглядається як один із системних чинників, що підриває ефективність екологічної політики держави, перешкоджає реалізації принципів відкритості, підзвітності та належного врядування, а також нівелює дієвість правових механізмів захисту екологічних прав людини. Особливої актуальності зазначена проблема набуває в умовах воєнного стану, коли збільшення масштабів екологічних загроз супроводжується зростанням ризиків незаконного впливу на процеси збору, обробки та оприлюднення екологічно значущої інформації. За таких умов приховування або перекручення відповідних відомостей може бути наслідком не лише службової недбалості, а й умисної протиправної діяльності, обумовленої приватними або корпоративними інтересами, що суттєво підвищує рівень суспільної небезпечності таких діянь.

Кримінально-правова охорона достовірності екологічної інформації набуває додаткового антикорупційного значення. Вона спрямована не лише на забезпечення права громадян на отримання об'єктивної інформації про стан довкілля, а й на мінімізацію корупційних ризиків у діяльності суб'єктів, уповноважених здійснювати екологічний контроль, моніторинг, державний нагляд та інформаційне забезпечення населення. Тож, кримінально-правові приписи, передбачені ст. 238 КК України, виконують не лише екологічну та соціальну, а й превентив-

ну антикорупційну функцію, забезпечуючи належний рівень прозорості діяльності органів публічної влади. Не зважаючи на наявність наукових досліджень, присвячених питанням екологічної безпеки, доступу до екологічної інформації та кримінально-правової охорони довкілля, проблематика впливу діянь, передбачених ст. 238 КК України, на якість життя населення та функціонування системи соціальної безпеки залишається недостатньо дослідженою. Це обумовлює необхідність подальшого комплексного аналізу соціально-правового значення відповідної норми у площині забезпечення сталого розвитку, захисту екологічних прав людини та підвищення рівня суспільного добробуту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних умовах дії правового режиму воєнного воєнного стану та зростання масштабів екологічних загроз, спричинених збройною агресією, руйнуванням об'єктів критичної інфраструктури, забрудненням земельних, водних ресурсів і атмосферного повітря, необхідність забезпечення належної якості життя населення істотно посилюється. Ефективність реалізації соціальних, екологічних та інших конституційних прав громадян залежить від дієвості правових і організаційних механізмів гарантування екологічної безпеки та захисту населення від негативних наслідків екологічно небезпечних процесів. Відкритість та доступність екологічної інформації створюють необхідні передумови для своєчасного реагування на екологічні загрози, прийняття обґрунтованих управлінських рішень, ефективного функціонування системи цивільного захисту та реалізації державної політики у сфері екологічної безпеки. Водночас приховування або перекручення відомостей про екологічний стан територій чи захворюваність населення в умовах воєнного стану істотно підвищує ризики для здоров'я населення, ускладнює здійснення заходів із запобігання негативним наслідкам екологічних загроз.

У науковій літературі зазначається, що екологічна безпека є невід'ємною складовою соціальної безпеки та важливим чинником забезпечення належного рівня життя населення. Зокрема, В.І. Андрейцев наголошує, що право людини на безпечне довкілля та доступ до екологічної інформації належать до фундаментальних екологічних прав і становлять основу сучасної системи екологічного правопорядку [2, с. 280]. Аналогічну позицію підтримує Ю.С. Шемшученко, який розглядає екологічну безпеку як необхідну умову реалізації соціальних прав людини та сталого суспільного розвитку [3, с. 68]. Особливого значення набуває проблема забезпечення достовірності екологічної інформації в умовах, ускладнених впливом негативних зовнішніх факторів. Як справедливо зазначає

А.П. Гетьман, ефективне функціонування механізму екологічної безпеки неможливе без належного інформаційного забезпечення та юридичної відповідальності за порушення права громадян на екологічну інформацію [4, с. 320]. У цьому контексті важлива роль відводиться ст. 238 КК України, яка встановлює відповідальність за приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення. Соціальна цінність відповідної кримінально-правової заборони міститься не лише в охороні екологічних відносин, але й у забезпеченні права людини на безпечні умови життєдіяльності, охорону здоров'я та отримання суспільно значущої інформації. На думку М.В. Красової, екологічна інформація має розглядатися як самостійний об'єкт правової охорони, оскільки її достовірність безпосередньо впливає на реалізацію екологічних і соціальних прав людини [5, с. 520]. Соціально-правове значення діяння,

передбаченого ст. 238 КК України, істотно посилюється в контексті реалізації Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року [6], які визначають комплексний підхід до забезпечення добробуту населення, екологічної безпеки та сталого функціонування суспільства. Насампере, відповідна кримінально-правова норма кореспондує із Ціллю 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», оскільки своєчасне отримання достовірної інформації про стан довкілля та рівень захворюваності населення є необхідною передумовою запобігання негативному впливу екологічних факторів на здоров'я людини та реалізації права на охорону здоров'я. Водночас положення ст. 238 КК України сприяють досягненню Цілі 6 «Чиста вода та належні санітарні умови», оскільки забезпечують кримінально-правовий захист суспільних відносин, пов'язаних з інформуванням населення про забруднення водних ресурсів та інші екологічні фактори, що можуть створювати загрозу життю і здоров'ю громадян. Не менш важливим є взаємозв'язок зазначеної норми із Ціллю 11 «Сталий розвиток міст і громад», яка передбачає формування безпечного, інклюзивного та стійкого середовища проживання населення. Забезпечення відкритості та достовірності екологічної інформації виступає необхідною умовою ефективного управління територіями, своєчасного реагування на надзвичайні екологічні ситуації та мінімізації їх негативних соціальних наслідків. Особливої актуальності це набуває в умовах ускладнених дією правового режиму воєнного стану. Кримінально-правова охорона права громадян на достовірну екологічну інформацію також пов'язана з реалізацією Цілі 13 «Боротьба зі зміною клімату», оскільки ефективна державна політика у сфері адаптації до кліматичних змін та мінімізації їх наслідків неможлива без об'єктивних даних про стан навколишнього природного середовища. Приховування або перекручення екологічно значущої інформації унеможливує належне оцінювання екологічних ризиків та знижує ефективність заходів екологічного управління. Особливе значення ст. 238 КК України має для досягнення Цілі 16 «Мир, справедливість та сильні інститути». Забезпечення прозорості екологічної інформації, підзвітності посадових осіб та невідворотності юридичної відповідальності за приховування або перекручення відомостей про стан довкілля сприяє зміцненню довіри суспільства до державних інституцій, утвердженню принципу верховенства права та підвищенню ефективності публічного управління. У цьому контексті криміналізація діяння, передбаченого ст. 238 КК України, виступає не лише засобом охорони екологічних відносин, а й важливим соціально-правовим інструментом забезпечення екологічних прав людини. Як констатує Н.Р. Малишева, сучасна екологічна політика держави повинна ґрунтуватися на принципах відкритості, доступності екологічної інформації та ефективності правових механізмів захисту екологічних прав людини [7, с.256]. Тож кримінально-правова заборона передбачена ст. 238 КК України, може розглядатися як один із важливих соціально-правових інструментів забезпечення якості життя населення.

Метою статті є аналіз кримінально-правового забезпечення права громадян на достовірну екологічну інформацію як складової соціального забезпечення населення та формулювання пропозицій щодо вдосконалення відповідних механізмів правового захисту в умовах трансформації корупційних ризиків.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 50 Конституції України [8] кожному гарантується право на безпечне довкілля та на отримання інформації про його стан, яка не може бути об-

межена чи засекречена. Ст. 3 Конституції України визначає життя і здоров'я людини найвищою соціальною цінністю, що зумовлює особливий обов'язок держави щодо створення ефективних механізмів захисту населення від екологічних ризиків. Повномасштабна збройна агресія проти України спричинила істотне погіршення екологічної ситуації в окремих регіонах держави внаслідок руйнування об'єктів критичної інфраструктури, забруднення земельних, водних ресурсів та атмосферного повітря, що безпосередньо впливає на стан здоров'я населення та рівень його соціальної захищеності. За таких умов своєчасне інформування громадян про екологічні ризики є необхідною передумовою реалізації права на охорону здоров'я та безпечні умови життєдіяльності.

Важливим елементом соціально-правового механізму захисту населення від негативних наслідків екологічних загроз є кримінально-правова охорона суспільних відносин у сфері екологічної безпеки. Зокрема, ст. 238 КК України встановлює відповідальність за приховування або умисне перекручення службовими особами відомостей про екологічний стан чи захворюваність населення в районах підвищеної екологічної небезпеки. Хоча судовою практика застосування зазначеної норми залишається обмеженою, події воєнного часу свідчить про зростання її потенціалу як інструменту кримінально-правової охорони права громадян на достовірну екологічну інформацію. Одним із найбільш показових прикладів стала руйнація Каховської гідроелектростанції у червні 2023 року [9], наслідком якої стала масштабна екологічна катастрофа, що супроводжувалася забрудненням водних ресурсів, порушенням функціонування екосистем, погіршенням умов водопостачання населення та виникненням додаткових ризиків для санітарно-епідемічної безпеки. В таких умовах важливого значення набувало забезпечення населення достовірною та своєчасною інформацією щодо екологічного стану постраждалих територій, якості питної води та можливих наслідків для здоров'я громадян. Відповідно, умисне приховування або перекручення таких відомостей могло би створювати передумови для кваліфікації відповідних дій за ст. 238 КК України.

Не менш важливими є випадки пошкодження внаслідок бойових дій об'єктів підвищеної екологічної небезпеки, зокрема нафтобаз, хімічних підприємств, енергетичної інфраструктури та складів із небезпечними речовинами. Такі об'єкти становлять потенційне джерело значного забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів і ґрунтів, а тому потребують належного екологічного моніторингу та відкритого інформування громадськості про можливі ризики. У разі умисного приховування відомостей про викиди токсичних речовин, масштаби забруднення або потенційні загрози для життя і здоров'я населення можуть виникати підстави для застосування кримінально-правових механізмів, передбачених ст. 238 КК України. Наслідки воєнних дій в Україні демонструють підвищення соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, закріпленої у ст. 238 КК України. Відповідна норма набуває особливого значення як правова гарантія реалізації конституційного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та достовірну інформацію про його стан, що безпосередньо впливає на забезпечення якості життя населення та ефективність державної політики у сфері екологічної безпеки. У контексті забезпечення права громадян на безпечне довкілля особливого значення набуває ефективність механізмів збору, обробки, поширення та контролю достовірності екологічної інформації.

Зростання масштабів екологічних загроз, зумовлених як техногенними чинниками, так і наслідками воєнних дій, визначає необхідність модернізації системи екологічного моніторингу та підвищення відкритості діяльності органів державної влади у сфері охорони довкілля. Одним із пріоритетних напрямів удосконалення соціально-правових механізмів забезпечення якості життя населення є *впровадження сучасних цифрових інструментів екологічного управління*. Зокрема, існує потреба створення інтегрованих інформаційних систем екологічного моніторингу, відкритих реєстрів екологічних даних, автоматизованих платформ спостереження за станом атмосферного повітря, водних ресурсів і ґрунтів, а також електронних механізмів оперативного інформування населення про виникнення екологічно небезпечних ситуацій. Такі заходи сприятимуть підвищенню рівня екологічної безпеки, мінімізації інформаційних ризиків та забезпеченню реалізації конституційного права громадян на доступ до екологічної інформації. Проте, ефективність функціонування зазначених цифрових механізмів значною мірою залежить від рівня їх захищеності від корупційних ризиків. Корупційні прояви у сфері екологічного управління, зокрема незаконний вплив на результати екологічного моніторингу, приховування або фальсифікація офіційних даних про стан навколишнього природного середовища, маніпулювання інформацією про рівень забруднення чи захворюваності населення, суттєво знижують ефективність державної екологічної політики та створюють додаткові загрози реалізації конституційних прав людини. За таких умов цифровізація екологічного управління повинна супроводжуватися впровадженням антикорупційних механізмів контролю, автоматизованої верифікації даних, незалежного аудиту інформаційних систем та забезпеченням прозорості процедур формування і поширення екологічної інформації.

Ще однією важливою складовою державної політики у сфері забезпечення якості життя населення залишається *підвищення рівня відповідальності посадових осіб за порушення законодавства щодо інформування населення про екологічні ризики*. Приховування або умисне перекозчення відомостей про стан довкілля та захворюваність населення створює реальну загрозу життю і здоров'ю людей, перешкоджає своєчасному вжиттю профілактичних та захисних заходів, а також унеможливає ефективне функціонування системи соціального захисту. Уваги потребують випадки, коли приховування або перекозчення екологічно значущої інформації є наслідком корупційної поведінки службових осіб чи здійснюється в інтересах суб'єктів господарювання з метою уникнення юридичної відповідальності, отримання неправомірної вигоди або приховування фактів порушення природоохоронного законодавства. Такі діяння посягають одночасно на екологічну безпеку, інформаційну відкритість діяльності органів публічної влади, що обумовлює необхідність їх комплексної кримінально-правової оцінки із застосуванням норм як екологічного, так і антикорупційного законодавства.

Ст. 238 КК України забезпечує захист суспільних відносин, пов'язаних із реалізацією права громадян на достовірну інформацію про екологічний стан та рівень захворюваності населення. Особливість цієї норми в тому, що її безпосереднім об'єктом виступають не лише відносини у сфері охорони довкілля, а й суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням життя, здоров'я, соціального благополуччя та належної якості життя населення.

Ст. 238 КК України виконує також превентивну антикорупційну функцію, оскільки спрямована на недопущення використання службового становища для незаконного приховування або викривлення суспільно значущої екологічної інформації. Забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності за такі діяння сприяє підвищенню прозорості діяльності органів державної влади, зміцненню підзвітності посадових осіб та формуванню належного рівня суспільної довіри до інституцій, відповідальних за екологічну безпеку і захист здоров'я населення.

З урахуванням сучасних викликів, пов'язаних зі зростанням екологічних ризиків та наслідками збройної агресії проти України, *система кримінально-правової охорони екологічної безпеки потребує подальшого вдосконалення*. Доцільним вбачається посилення механізмів контролю за достовірністю екологічної інформації, удосконалення процедур міжвідомчого обміну даними про стан довкілля та захворюваність населення та підвищення ефективності правозастосування положень ст. 238 КК України. Реалізація зазначених заходів сприятиме зміцненню гарантій екологічних і соціальних прав громадян та досягненню Цілей сталого розвитку, пов'язаних із забезпеченням здорового і безпечного середовища для життя людини. Подальше вдосконалення соціально-правових механізмів забезпечення якості життя населення в умовах екологічних загроз потребує модернізації кримінально-правових засобів охорони права громадян на достовірну інформацію про стан довкілля та захворюваність населення. Практика застосування ст. 238 КК України залишається обмеженою, що свідчить про необхідність підвищення ефективності кримінально-правового захисту екологічних прав людини та їх адаптації до сучасних викликів. У цьому контексті доцільним видається удосконалення диспозиції ст. 238 КК України шляхом конкретизації форм суспільно небезпечної поведінки, пов'язаної з приховуванням, несвоєчасним оприлюдненням або умисним викривленням інформації про екологічні загрози. Зокрема, кваліфікуючими ознаками можуть бути визнані вчинення відповідних дій в умовах надзвичайного або воєнного стану, щодо інформації про масштабне забруднення навколишнього природного середовища, а також якщо такі дії спричинили масове порушення прав громадян на безпечне довкілля чи охорону здоров'я. Потребує нормативного врегулювання питання відповідальності посадових осіб за умисне приховування результатів екологічного моніторингу, даних санітарно-епідеміологічного контролю, відомостей про перевищення допустимих концентрацій шкідливих речовин у воді, повітрі, ґрунтах або харчових продуктах. Такі діяння посягають на гарантоване ст. 50 Конституції України право особи на доступ до екологічної інформації та створюють перешкоди для реалізації права на охорону здоров'я, передбаченого Основами законодавства України про охорону здоров'я [10].

Доцільним видається також передбачення підвищеної кримінальної відповідальності за приховування або умисне викривлення екологічної інформації, якщо такі дії вчинені з корисливих мотивів, в інтересах третіх осіб або у зв'язку з одержанням чи обіцянкою неправомірної вигоди. Наявність корупційної мотивації істотно підвищує ступінь суспільної небезпечності відповідних кримінальних правопорушень, оскільки створює умови для системного порушення права громадян на достовірну екологічну інформацію, перешкоджає реалізації державної екологічної політики.

Актуальності набуває також питання захисту цифрових систем екологічного моніторингу та державних інформаційних ресурсів. У зв'язку з активним впровадженням електронних реєстрів і автоматизованих систем збору екологічних даних доцільним є посилення кримінально-правового захисту таких ресурсів від несанкціонованого втручання, модифікації або знищення інформації. Відповідні посягання можуть кваліфікуватися за ст. 361–363 КК України, проте сучасні екологічні виклики обумовлюють необхідність спеціального врахування суспільної небезпечності маніпуляцій із цифровими даними, що стосуються стану довкілля.

Важливим напрямом удосконалення законодавства є запровадження *механізмів міжвідомчої взаємодії між органами охорони здоров'я, екологічного контролю, цивільного захисту та правоохоронними органами з метою своєчасного виявлення фактів приховування або викривлення суспільно значущої інформації*. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню рівня екологічної безпеки, зміцненню гарантій соціального захисту населення та забезпеченню належної якості життя в умовах зростання екологічних ризиків. Таким чином, підвищення ефективності кримінально-правової охорони відносин у сфері доступу до достовірної екологічної інформації має розглядатися як важливий елемент державної політики щодо забезпечення конституційних прав людини, охорони здоров'я населення та досягнення Цілей сталого розвитку, спрямованих на формування безпечного для життя довкілля.

Висновки. Встановлено, що право громадян на отримання достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища та захворюваність населення є не лише складовою екологічних прав людини, а й важливим елементом системи соціального забезпечення та гарантією належної якості життя населення. Обґрунтовано, що соціальна цінність ст. 238 КК України полягає не лише в охороні екологічної безпеки, а й у забезпеченні функціонування системи соціальної безпеки держави. Доведено, що в умовах воєнного стану та зростання масштабів екологічних загроз суспільна небезпечність діянь, передбачених ст. 238 КК України, істотно посилюється. Чинна редакція ст. 238 КК України не повною мірою враховує сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією систем екологічного моніторингу, функціонуванням електронних реєстрів та використанням автоматизованих систем збору екологічної інформації. Відсутність спеціальних положень щодо відповідальності за маніпуляції цифровими екологічними даними знижує ефективність кримінально-правового захисту екологічних прав громадян. З метою підвищення ефективності кримінально-правової охорони права громадян на достовірну екологічну інформацію доцільно оптимізувати зміст ст. 238 КК України шляхом розширення об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення та передбачити відповідальність не лише за приховування або перекручення відомостей, а й за умисне несвоєчасне оприлюднення інформації про екологічні загрози, якщо це створило небезпеку заподіяння шкоди життю, здоров'ю населення чи довкіллю. Доцільним також вбачається нормативне закріплення обов'язку міжвідомчого обміну інформацією між органами охорони здоров'я, екологічного контролю, цивільного захисту та правоохоронними органами щодо фактів виникнення екологічних загроз. Такий підхід сприятиме своєчасному виявленню випадків приховування екологічно значущої інформації та підвищить ефективність реалізації положень

ст. 238 КК України. Запропоновано розробити та впровадити єдину державну цифрову платформу екологічного моніторингу з відкритим доступом до даних про стан атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунтів, радіаційної безпеки та показників екологічно зумовленої захворюваності населення. Використання таких цифрових інструментів сприятиме реалізації принципів відкритості, прозорості та підзвітності у сфері екологічного управління. Підвищення ефективності кримінально-правових та організаційно-правових механізмів забезпечення доступу до достовірної екологічної інформації є важливою передумовою досягнення Цілей сталого розвитку ООН. Перспективним напрямом подальших наукових досліджень визначено розроблення концепції кримінально-правового забезпечення екологічної інформаційної безпеки як самостійного напрямку державної політики у сфері гарантування екологічних і соціальних прав людини в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

У сучасних умовах забезпечення права громадян на достовірну інформацію про стан довкілля повинно розглядатися як комплексне завдання екологічної, соціальної та антикорупційної політики держави. Зниження рівня корупційних ризиків у сфері екологічного управління є необхідною передумовою ефективного функціонування системи екологічного моніторингу, належної реалізації права на безпечне довкілля, підвищення якості життя населення та досягнення Цілей сталого розвитку. Тож подальше вдосконалення кримінально-правових механізмів, передбачених ст. 238 КК України, має здійснюватися з урахуванням сучасних міжнародних стандартів доброчесності, відкритості публічного управління та запобігання корупції, що сприятиме зміцненню екологічної безпеки, верховенства права та інституційної спроможності держави.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики: монографія. Дніпропетровськ: нац. гірн. ун-т, 2011. 373 с.
3. Шемшученко Ю., Костицький В. Про соціальну обумовленість сучасних проблем теорії та методології екологічного права. Екологічне право України. 2017. № 1–2. С. 66–74.
4. Гетьман А. П., Шульга М. В. Екологічне право України : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Харків : Право, 2005. 384 с.
5. Краснова Ю.А. Право екологічної безпеки України: теоретичні аспекти. Монографія. К.: НУБіП України, 2017. 589 с.
6. Цілі сталого розвитку ООН 2016–2030. URL: <https://sdgs.un.org/goals>.
7. Малишева Н. Р. Екоцид внаслідок підриву греблі Каховської ГЕС як виклик та шанс для міжнародного судочинства. Вісник Національної академії правових наук України. 2023. Т. 30. № 3. С. 256–279.
8. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Знищення Каховського водосховища: наслідки для довкілля / упоряд. В.В. Колодежна, О.В. Василюк. Чернівці : Друк Арт, 2025. 112 с. (Серія: «Метаморфози Великого Лугу». Вип. 1). URL: <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/znysshennya-kahovskogo-vodoshovysha-naslidky-dlya-dovkillya-2025.pdf>
10. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII.

Klochko A., Kubyshkin D. Socio-legal mechanisms for ensuring the quality of life of the population under environmental threats and corruption risks (a case study of Article 238 of the Criminal Code of Ukraine)

Summary. The article examines the socio-legal mechanisms for ensuring the quality of life of the population under conditions of increasing environmental threats and transformation of the corruption risks through the prism of criminal-law protection of citizens' right to reliable information on the state of the environment and public health. It is substantiated that access to complete, timely, and reliable environmental information constitutes an essential prerequisite for the realization of constitutional human rights to a safe and healthy environment, healthcare, social protection, and an adequate quality of life. The study establishes that, amid the growing impact of technological, natural, and war-related environmental risks, the effective functioning of legal mechanisms for environmental security and information transparency acquires particular significance. It is demonstrated that the concealment or distortion of information regarding environmental conditions, pollution of natural resources, or population morbidity creates substantial risks to human life and health, complicates the activities of public authorities, hinders timely responses to environmental hazards, and adversely affects the overall level of social security within the state. Special attention is paid to the socio-legal significance of Article 238 of the Criminal Code of Ukraine, which establishes criminal liability for the concealment or distortion of information concerning the environmental situation or public morbidity. It is argued that this criminal-law provision is aimed not only at protecting environmental relations but also at safeguarding human life and health, the right to information, public welfare, and other socially significant

values. The article demonstrates that the criminalization of such conduct corresponds to contemporary trends in the development of environmental law and contributes to the implementation of the United Nations Sustainable Development Goals, particularly in the fields of public health, environmental protection, and the strengthening of effective institutions. The paper further analyses the challenges associated with the application of Article 238 of the Criminal Code of Ukraine under conditions of martial law and the ongoing digital transformation of social relations. It is established that the current criminal legislation does not fully address modern challenges related to the operation of digital environmental monitoring systems, electronic environmental registers, and the necessity of providing prompt public access to information concerning environmental risks. Based on the findings, several directions for improving the criminal-law protection of citizens' right to reliable environmental information are proposed. These include clarifying the provisions of Article 238 of the Criminal Code of Ukraine, introducing aggravating circumstances for offenses committed during martial law or a state of emergency, strengthening legal protection of digital environmental data, and enhancing interagency cooperation mechanisms in the field of environmental security. It is concluded that increasing the effectiveness of criminal-law protection of environmental information constitutes an important prerequisite for ensuring an adequate quality of life, strengthening social security, and promoting the sustainable development of Ukraine.

Key words: quality of life of the population, social protection, environmental security, environmental information, the right to a safe and healthy environment, population morbidity, criminal-law protection, corruption, sustainable development, environmental threats.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
(CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 29.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.09.2026